

NOBLE
EDUCATION
PUBLISHER

PKP

PUBLIC
KNOWLEDGE
PROJECT

OJS

OPEN
JOURNAL
SYSTEMS

Buddho Journal

<https://so13.tci-thaijo.org/index.php/Buddho>

ISSN: 3057-1200 (ONLINE)

Nibbāna in 19th-Century Criticism

นิพพานการวิพากษ์วิจารณ์ในศตวรรษที่ 19

Author & Corresponding Author*

1. Vichai Srisaku*

วิชัย ศิริสกุล

Affiliation:

1. Buddhachinnarat Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Email: vichai_srisakul@gmail.com

Article history:

Received: 08/01/2025, Revised: 15/02/2025,

Accepted: 25/03/2025, Available online: 21/04/2025

How to Cite:

Srisakul, V. (2025). Nibbāna in 19th-Century Criticism. *Buddho*, 4(2), 16-24.

Academic Review Articles

Nibbāna in 19th-Century Criticism

Vichai Srisakul*

นิพพานการวิพากษ์วิจารณ์ในศตวรรษที่ 19

วิชัย ศิริสกุล*

Abstract

Nibbāna lies at the heart of Buddhist philosophy, yet its interpretation varies significantly across different cultural and philosophical contexts. This article examines the concept of Nirvana as presented in early Buddhist texts, particularly the Pali Canon, while critically analyzing its reinterpretation in the Western colonial period. Of particular interest is the work of Rhys Davids and other scholars within the Orientalist tradition, who frequently portrayed Nirvana as a state of “extinction” or “emptiness”, a view that stands in stark contrast to the Theravāda understanding of Nirvana as a state of liberation from craving (Taṇhā), ignorance (Avijjā), and all defilements (Kilesa). The article also draws on postcolonial theory to interrogate the power dynamics embedded in these interpretations, highlighting how Western scholarship has often objectified Buddhism as a subject of study rather than engaging with it as a living spiritual tradition. The findings point to the urgent need to reexamine the meaning of Nirvana within its original context, in order to recover a more holistic and spiritually resonant understanding one that honors both its doctrinal depth and its cultural roots.

Keywords: Nibbāna, Theravāda

บทคัดย่อ

นิพพานเป็นแนวคิดแกนกลางของพระพุทธศาสนา ซึ่งถูกตีความแตกต่างกันในแต่ละบริบททางวัฒนธรรมและปรัชญา บทความนี้สำรวจความหมายของนิพพานในพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักฐานจากพระไตรปิฎก ควบคู่กับการวิเคราะห์การตีความในโลกตะวันตกช่วงอาณานิคม โดยเฉพาะงานของ Rhys Davids และนักวิชาการในสาย Orientalism ที่มักเข้าใจนิพพานว่าเป็น "การดับสูญ" หรือ "ความว่างเปล่า" ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดดั้งเดิมในพุทธศาสนาเถรวาทที่เน้นนิพพานในฐานะภาวะแห่งการหลุดพ้นจากตัณหา อวิชชา และกิเลสทั้งปวง บทความยังวิพากษ์ผ่านกรอบแนวคิดหลังอาณานิคม โดยชี้ให้เห็นอำนาจในการนิยามของนักวิชาการตะวันตกซึ่งทำให้พุทธศาสนาเป็นวัตถุศึกษา มากกว่าศาสนาแห่งการปฏิบัติอย่างมีชีวิต ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการทบทวนแนวคิดนิพพานโดยอิงบริบทดั้งเดิม เพื่อฟื้นฟูความเข้าใจอย่างลุ่มลึกและองค์รวมในเชิงจิตวิญญาณและวัฒนธรรม

คำสำคัญ: นิพพาน, เถรวาท

บทนำ

นิพพาน (Nibbāna) เป็นแนวคิดแกนกลางของพระพุทธศาสนา ซึ่งแสดงถึงจุดหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรม คือภาวะที่ทุกข์ทั้งปวงสิ้นสุดลงโดยสมบูรณ์ นิพพานถูกอธิบายว่าเป็น “สันติธรรม” หรือ “ธรรมที่สงบระงับ” (Santilakkhaṇa) ที่ไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของสังสารวัฏ ไม่ถูกปรุงแต่ง (Asaṅkhata), ไม่อิงอดีต, และไม่อาจเข้าใจได้ด้วยการใช้เหตุผลธรรมดา (Acinteyya) ดังที่ระบุไว้ใน ขุททกนิกาย อุทาน ว่า “มีสิ่งที่ไม่เกิด ไม่ปรุงแต่ง ไม่ถูกทำให้เป็นไป” อชาตสูตร (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539; ชุ. อุ. 25/191/221 และใน ธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “...ความดับโดยไม่เหลือแห่งตัณหานั้นแหละ เรียกว่า นิพพาน” (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539; ชุ. อุ. 25/72/322)

ในพระพุทธศาสนาเถรวาท นิพพานจึงมิใช่ภาวะสูญเปล่าหรือการทำลายชีวิตตามความเข้าใจแบบอนิฮิเลชัน (annihilationism) หากแต่เป็นการหลุดพ้นจากเครื่องร้อยรัดคือ ตัณหา อวิชชา และกิเลสทั้งปวง อันนำไปสู่ภาวะแห่งอิสระโดยสิ้นเชิง (Bodhi, 2000; Nāṇamoli & Bodhi, 1995) ขณะที่ในพระพุทธานุศาสนายาน โดยเฉพาะในนิกายมธยมิกะ (Madhyamaka) และโยคจาระ (Yogācāra) ความเข้าใจเรื่องนิพพานได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องสุญญตา (śūnyatā) และจิตนิรมล (Amalavijñāna) ซึ่งสะท้อนความพยายามในการอธิบายนิพพานอย่างลึกซึ้งในระดับอภิปรัชญา (Harvey, 2013) อย่างไรก็ตาม ในช่วงศตวรรษที่ 19 เมื่อพระพุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่การศึกษาของโลกตะวันตกผ่านกระแสล่าอาณานิคมและแนวคิดแบบตะวันออกศึกษา (Orientalism) การตีความนิพพานกลับถูกกรอบอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์ตะวันตกที่ให้คุณค่ากับเหตุผล

วิทยาศาสตร์ ศาสนาคริสต์ และจิตวิทยายุคแรก (Almond, 1988; King, 1999) ส่งผลให้แนวคิดนิพพานถูกตีความใหม่ในลักษณะที่คลาดเคลื่อนจากบริบทต้นทาง เช่น การมองนิพพานเป็น “ความว่างเปล่า”, “ภาวะไร้ชีวิต”, หรือแม้กระทั่ง “สวรรค์ที่ไม่มีตัวตน”

ข้อวิพากษ์ต่อแนวโน้มดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า งานศึกษาในยุคดังกล่าวจำนวนมากพึ่งพาแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ หรือแปลจากภาษาเดิมโดยขาดการพิจารณาบริบทวัฒนธรรม ตลอดจนละเลยความหลากหลายภายในของพุทธศาสนาเอง (Lopez, 1995) การตีความโดยใช้กรอบคิดแบบคริสต์ หรืออภิปรายตามตะวันตก จึงนำไปสู่การ ทำให้ศาสนาอื่นเป็นวัตถุศึกษา มากกว่าการฟังเสียงของประสบการณ์ศาสนาในแบบที่ปฏิบัติเองเข้าใจ ช่องว่างทางการศึกษานี้จึงกลายเป็นพื้นที่สำคัญของการวิพากษ์และทบทวน ทั้งในด้านอำนาจในการนิยาม ความเข้าใจอัตลักษณ์ของแนวคิดพุทธ และการตีความข้ามวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อทั้งการศึกษาเชิงปรัชญาและศาสนาในปัจจุบัน

ความหมายของนิพพานในบริบทที่เข้าใจพุทธศาสนา

เพื่อเข้าใจนิพพานอย่างแท้จริง จำเป็นต้องกลับมาสำรวจนิพพานในบริบทของพระพุทธศาสนาเอง โดยเฉพาะในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลดั้งเดิมที่สุดที่เก็บรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเป็นระบบ ในนัยยะนี้ นิพพานมิได้ถูกเสนอในฐานะ “ความว่างเปล่า” หรือ “การดับสูญแห่งชีวิต” ตามที่นักวิชาการตะวันตกบางคนในยุคอาณานิคมตีความ หากแต่เป็น สภาวะแห่งการหลุดพ้น (Vimutti) จากตัณหา อวิชชา และกิเลสทั้งปวง ใน ขุททกนิกาย อุทาน อรรถกถาตติยนิพพานสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่า “มีสิ่งที่ไม่เกิดขึ้น ไม่ถูกปรุงแต่ง ไม่ถูกทำให้เป็นไป หากไม่มีสิ่งนี้แล้ว ย่อมไม่มีทางรู้พ้นจากสิ่งที่เกิดขึ้น ปรุงแต่ง และถูกทำให้เป็นไป” (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539; ขุ.อ. 25/158) ข้อความนี้สะท้อนว่า นิพพานเป็นสภาวะที่พ้นจากการปรุงแต่ง (Asañkhata) มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยอย่างสังขารทั้งหลาย ความไม่ปรุงแต่งนี้ทำให้นิพพานไม่สามารถอธิบายด้วยภาษาหรือกรอบคิดแบบทวินิยม (Dualism) เช่น มี/ไม่มี ชีวิต/ความตาย อีกตอนหนึ่งใน อังคุตตรนิกาย นิพพานสูตร กล่าวไว้ว่า “นิพพาน เป็นสุขที่สุด” (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539; อง.ส. 23/238)

คำกล่าวนี้ยืนยันว่านิพพานมี “ค่าเชิงบวก” มิใช่สภาวะว่างเปล่าหรือการดับชีวิต แต่เป็น ภาวะแห่งความสงบ สุข และความบริสุทธิ์ ที่เกิดจากการสิ้นสุดแห่งตัณหา ความโลภ โกรธ หลง อันเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ พุทธศาสนาเถรวาทยังอธิบายว่านิพพานแบ่งออกเป็นสองลักษณะสำคัญ ได้แก่

- 1) สอุปาทิเสสนิพพาน (Sa-upādisesa-nibbāna) นิพพานของพระอรหันต์ขณะยังมีขันธห้า (ร่างกายและจิตใจ) ดำรงอยู่
- 2) อนุปาทิเสสนิพพาน (Anupādisesa-nibbāna) นิพพานที่ไม่มีส่วนเหลือ คือหลังจากพระอรหันต์ดับขันธปรินิพพาน

ทั้งสองลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่า นิพพานมิใช่การ ดับสูญแห่งชีวิต แต่เป็นการ สิ้นค้นหา ในระดับภายใน และสูงสุด ซึ่งผู้ปฏิบัติสามารถประจักษ์ได้ด้วยตนเองตามคำกล่าวที่ว่า ปัจจัยตั้ง เวทิตัพโพ วิญญูหิ ผู้รู้ย่อมรู้ได้เฉพาะ ตน จากมหาปริณิพพานสูตร ที่ขนิทาย มหาวรรค (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2539; ที.ม. 10/89) เมื่อพิจารณา โดยอิงพระไตรปิฎก นิพพานจึงไม่อาจตีความเป็นเพียง ความว่างเปล่า ตามแนว annihilationism ได้อย่างถูกต้อง หากแต่ควรเข้าใจว่าเป็น ภาวะหลุดพ้นจากสังสารวัฏ โดยที่ยังมีความสงบ สุข และสมบูรณ์ในเชิงจิตวิญญาณ

การตีความนิพพานให้สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาตะวันตกหรือเทววิทยา

อาจกลายเป็นการลดทอนมิติที่สำคัญของประสบการณ์ภายใน และมองข้ามความลึกซึ้งซึ่งทางจิตวิญญาณของ พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาแห่งการปฏิบัติข้อวิพากษ์ต่อมาจากนักวิชาการหลังอาณานิคมชี้ให้เห็นว่า การตีความของ Rhys Davids และนักวิชาการร่วมสมัยของเขา ไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดแนวคิดทางศาสนา หากแต่ เป็นการผลิตซ้ำความเข้าใจที่สะท้อนอคติของโลกทัศน์ตะวันตก Edward Said (1978) ในงาน Orientalism เสนอว่า การศึกษาตะวันออกโดยตะวันตกมักอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจ ที่ทำให้ผู้ศึกษาสามารถจัดระเบียบและนิยาม “ตะวันออก” ตามกรอบความเข้าใจของตนเอง ความรู้จึงกลายเป็นเครื่องมือของอำนาจ ซึ่งในกรณีของพุทธศาสนา ก่อให้เกิดภาพจำว่าเป็นศาสนาแห่งความว่างเปล่าและการเพิกถอนตน

Donald Lopez (1995) ขยายแนวคิดนี้สู่สนามพุทธศึกษา โดยชี้ว่าการที่ Rhys Davids ใช้กรอบความคิด แบบวิทยาศาสตร์และศาสนาคริสต์ในการอธิบายนิพพาน แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการควบคุมและนิยาม พุทธศาสนาผ่านเลนส์ของตะวันตก ซึ่งทำให้พุทธศาสนากลายเป็น “วัตถุศึกษา” มากกว่าระบบจริยธรรมและจิต วิญญาณที่มีบริบทเป็นของตนเอง Lopez เรียกกระบวนการนี้ว่า “การดูแลศาสนาพุทธ” (curating the Buddha) โดยเปรียบเปรยว่า พุทธศาสนาถูกจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แห่งอารยธรรมตะวันตก มากกว่าจะมีชีวิตในฐานะศาสนา แห่งการปฏิบัติและความหลุดพ้น การวิพากษ์นี้เปิดช่องให้เกิดการกลับมาทบทวนความหมายของนิพพานอีกครั้ง โดยเฉพาะในเชิงจิตวิญญาณและปรัชญา เช่น Rupert Gethin (1998) ที่เน้นว่านิพพานไม่อาจอธิบายได้ผ่านกรอบ คิดแบบ annihilation หรือการดับสูญ แต่ต้องเข้าใจในฐานะสภาวะที่ “ดับ” ค้นหา อวิชชา และความยึดมั่น เป็น การสิ้นสุดแห่งทุกข์ ไม่ใช่ความว่างเปล่าในเชิงลบ

ข้อวิพากษ์ในเวลาต่อมาโดยนักวิชาการร่วมสมัย เช่น Edward Said, Donald Lopez และ Rupert Gethin ได้ชี้ให้เห็นว่าแนวโน้มการตีความดังกล่าวเป็นผลลัพธ์ของบริบทอาณานิคม ที่นักวิชาการตะวันตกมีอำนาจเหนือใน การกำหนดความหมายและนิยามศาสนา “อื่น” โดยเฉพาะพุทธศาสนา ซึ่งถูกทำให้เป็นวัตถุศึกษา มากกว่าถูกฟัง ในฐานะเสียงของประสบการณ์ศาสนาเอง (Lopez, 1995; Said, 1978; Gethin, 1998) ช่องว่างเหล่านี้จึง กลายเป็นพื้นที่สำคัญในการศึกษาวิจารณ์และรื้อฟื้นความหมายของนิพพานในบริบทที่เข้าใจพุทธศาสนาในแบบ องค์กรรวมมากขึ้น

การตีความนิพพานในโลกตะวันตกยุคอาณานิคม

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 แนวคิดเรื่องนิพพานเริ่มได้รับความสนใจจากนักวิชาการตะวันตก โดยเฉพาะภายใต้กระแสความตื่นตัวด้านตะวันออกศึกษา (Orientalism) และการแปลพระไตรปิฎกเข้าสู่ภาษาอังกฤษ โครงการสำคัญที่มีบทบาทสูงในช่วงนี้คือ *The Sacred Books of the East* ซึ่งนำโดย Max Müller นักปราชญ์ชาวเยอรมันผู้มีอิทธิพลต่อการนิยามและกรอบแนวคิดทางศาสนาตะวันออกในโลกตะวันตก (Müller, 1879–1910) อย่างไรก็ตาม การแปลและตีความในยุคนี้มีได้เป็นกระบวนการที่ปลอดภัย ตรงกันข้าม กลับสะท้อนทัศนคติแบบตะวันตก โดยเฉพาะความคิดแบบคริสต์ศาสนา วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ และจิตวิทยายุคแรก ที่ส่งอิทธิพลต่อการเข้าใจนิพพานในกรอบที่ต่างไปจากรากเดิมของพุทธศาสนา

นักวิชาการตะวันตกในยุคอาณานิคมจำนวนไม่น้อยตีความนิพพานผ่านมุมมองแบบอภิปรัชญาตะวันตกและเทววิทยาคริสต์ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ T.W. Rhys Davids นักวิชาการชาวอังกฤษผู้ก่อตั้ง Pali Text Society ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่พระไตรปิฎกภาษาบาลีสู่สาธารณชนภาษาอังกฤษ Rhys Davids อธิบายนิพพานว่าเป็น “การดับสูญแห่งชีวิต” (extinction of life) ซึ่งสะท้อนมุมมองแบบ annihilationism ที่มองนิพพานเป็นความว่างเปล่า ไร้ชีวิต และเป็นภาวะศูนย์ปราศจากค่าเชิงบวก (Rhys Davids, 1881) การตีความลักษณะนี้มีผลต่อภาพลักษณ์ของพุทธศาสนาในโลกตะวันตกว่าเป็นศาสนาแห่งความเพิกถอน ความทุกข์ และการทำลายอัตตาในเชิงลบ มากกว่าจะเห็นเป็นแนวทางสู่การหลุดพ้นเชิงจิตวิญญาณ

ข้อวิพากษ์ร่วมสมัยต่อการตีความนิพพานในบริบทอาณานิคม

กระแสการวิพากษ์การตีความนิพพานโดยนักวิชาการตะวันตกในยุคอาณานิคมได้รับการขยายผลและตั้งคำถามอย่างจริงจังจากนักวิชาการร่วมสมัย โดยเฉพาะภายใต้กรอบแนวคิดหลังอาณานิคม (postcolonial theory) ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากระบวนการตีความศาสนาตะวันออก รวมถึงพุทธศาสนา มิได้เกิดขึ้นในสุญญากาศ หากแต่เป็นผลลัพธ์จากโครงสร้างอำนาจที่ไม่สมดุลในยุคอาณานิคม

Edward Said ในงาน *Orientalism* (1978) ได้เสนอว่า โลกตะวันตกมีแนวโน้มสร้าง “ตะวันออก” ขึ้นมาในฐานะสิ่งที่ตรงข้ามกับตนเอง ผ่านการสร้างภาพและการจัดระเบียบความรู้ที่สอดคล้องกับอำนาจจักรวรรดินิยม ภายใต้กระบวนการนี้ ศาสนาและวัฒนธรรมของ “ตะวันออก” ถูกลดทอนให้กลายเป็นวัตถุแห่งการศึกษา มากกว่าจะถูกฟังหรือเข้าใจจากภายในบริบทของตนเอง Said ระบุว่า ความรู้ไม่ได้เป็นกลาง หากแต่ “รับใช้” โครงสร้างอำนาจของจักรวรรดิ (Said, 1978) Donald Lopez ขยายข้อเสนอของ Said มาสู่สนามพุทธศึกษาผ่านงาน *Curators of the Buddha* (1995) โดยเขาตั้งคำถามว่าทำไมนักวิชาการตะวันตกในศตวรรษที่ 19 และ 20 จึงสามารถนิยามว่า “อะไรคือพุทธศาสนาแท้” ได้ โดยไม่จำเป็นต้องฟังเสียงของพุทธศาสนิกชนเอง Lopez เห็นว่า

ความพยายามในการจัดหมวดหมู่ ดีความ และแปลธรรมะภายใต้กรอบวิทยาศาสตร์ ศาสนา หรือจิตวิทยาตะวันตก ได้เปลี่ยนพุทธศาสนาให้เป็นสิ่งประดิษฐ์ในพิพิธภัณฑน์ มากกว่าจะเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีชีวิต (Lopez, 1995)

Rupert Gethin แม้จะมีได้อยู่ในขบวนการวิพากษ์หลังอาณานิคมอย่างชัดเจน แต่ก็มีส่วนสำคัญในการนำเสนอภาพของพุทธศาสนาในเชิงประวัติศาสตร์และปรัชญาแบบองค์รวมมากขึ้น ใน *The Foundations of Buddhism* (1998) Gethin ยืนยันถึงความซับซ้อนและความหลากหลายภายในของพุทธศาสนา พร้อมทั้งระบุว่าคำสอนเรื่องนิพพานไม่สามารถอธิบายได้เพียงด้วยภาษาทางอภิปรัชญาตะวันตก หรือแนวคิดแบบ binary อย่างมี/ไม่มี ชีวิต/ความว่างเปล่า แต่ต้องเข้าใจผ่านบริบทของการปฏิบัติ สมาธิ และปัญญา การวิพากษ์ในลักษณะนี้ทำให้เกิดการตระหนักถึงช่องว่างขององค์ความรู้ที่สร้างขึ้นจากภายนอก และเปิดพื้นที่ให้กับการรื้อฟื้นความเข้าใจนิพพานในฐานะประสบการณ์ทางจิตวิญญาณที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และภาวะการดำรงอยู่ของผู้ปฏิบัติจริง ๆ ช่องว่างนี้จึงกลายเป็นพื้นที่ทางปัญญาที่มีศักยภาพอย่างสูงในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพุทธปรัชญาเชิงวิพากษ์

สรุป

การศึกษานี้เสนอให้กลับมาทำความเข้าใจนิพพานจากบริบทของพระพุทธศาสนาเอง โดยเฉพาะผ่านแหล่งคำสอนดั้งเดิมอย่างพระไตรปิฎก ซึ่งแสดงให้เห็นนิพพานเป็นภาวะแห่งความหลุดพ้น ไม่ใช่ความว่างเปล่าหรือการดับสูญตามแบบการตีความในโลกตะวันตกช่วงอาณานิคม แนวโน้มของการตีความดังกล่าวสะท้อนอิทธิพลของกรอบคิดตะวันตก ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ ศาสนาคริสต์ และอภิปรัชญา ซึ่งส่งผลให้พุทธศาสนาถูกลดทอนความหมายทางจิตวิญญาณไปอย่างมาก การวิพากษ์จากนักคิดร่วมสมัยอย่าง Edward Said, Donald Lopez และ Rupert Gethin ชี้ให้เห็นถึงอคติทางอำนาจในกระบวนการแปล ดีความ และการศึกษาศาสนาอื่น ซึ่งยังคงมีผลต่อการรับรู้พุทธศาสนาในปัจจุบัน การทบทวนแนวคิดนิพพานในเชิงบริบทจึงเป็นความพยายามในการรื้อฟื้นแก่นแท้ของคำสอน และเปิดพื้นที่ทางปัญญาสำหรับการศึกษาเชิงลึกในระดับปรัชญาและจิตวิญญาณ

ข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดนิพพานในบทความนี้ได้เกิดองค์ความรู้สำคัญที่สามารถสรุปได้ดังนี้

1) นิพพานในพระพุทธศาสนาไม่ใช่ภาวะว่างเปล่าหรือการดับสูญ หากแต่เป็นสภาวะแห่งการสิ้นสุดของตัณหา อวิชชา และกิเลส ซึ่งนำไปสู่ความสงบและอิสรภาพสูงสุด

2) การตีความนิพพานในโลกตะวันตกยุคอาณานิคมมีอิทธิพลจากโครงสร้างอำนาจและกรอบความคิดตะวันตก เช่น วิทยาศาสตร์และศาสนาคริสต์ ซึ่งมักลดทอนคุณค่าทางจิตวิญญาณของพุทธศาสนา

3) แนวคิดหลังอาณานิคม เช่น ของ Edward Said และ Donald Lopez ช่วยเปิดโปงอคติในกระบวนการสร้างความรู้เกี่ยวกับศาสนา “อื่น” และเสนอให้ฟังเสียงของผู้ปฏิบัติจริงมากขึ้น

4) การทำความเข้าใจนิพพานในเชิงบริบทและเชิงประสบการณ์ เป็นประเด็นสำคัญในการสร้างองค์ความรู้พุทธปรัชญาแบบองค์รวม และส่งเสริมความเข้าใจศาสนาในฐานะการปฏิบัติที่มีชีวิต ไม่ใช่เพียงวัตถุวิชาการ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยในอนาคต

1) ควรศึกษานิพพานโดยอิงจากบริบทพระไตรปิฎกและแนวทางการปฏิบัติของผู้ปฏิบัติจริง เพื่อเข้าใจอย่างลึกซึ้งและหลีกเลี่ยงการตีความคลาดเคลื่อน

2) นักวิชาการควรตระหนักถึงอคติและอำนาจในการนิยาม โดยเฉพาะในกรอบคิดแบบตะวันตกที่อาจลดทอนคุณค่าของประสบการณ์ทางศาสนาในแบบตะวันออก

3) ควรเปิดพื้นที่ให้กับเสียงของผู้ปฏิบัติพุทธศาสนาและนักคิดตะวันออก ในกระบวนการสร้างองค์ความรู้แทนที่จะจำกัดอยู่ในกรอบทศวรรษตะวันตก

4) การศึกษาพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันควรบูรณาการระหว่างเชิงวิชาการและเชิงจิตวิญญาณ เพื่อคงความลึกซึ้งของคำสอนและการปฏิบัติไว้

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Almond, P. C. (1988). *The British discovery of Buddhism*. Cambridge University Press.

Bodhi, B. (Trans.). (2000). *The connected discourses of the Buddha: A new translation of the Samyutta Nikāya*. Wisdom Publications.

Gethin, R. (1998). *The foundations of Buddhism*. Oxford University Press.

Harvey, P. (2013). *An introduction to Buddhism: Teachings, history and practices* (2nd ed.). Cambridge University Press.

King, R. (1999). *Orientalism and religion: Postcolonial theory, India and “the mystic East”*. Routledge.

Lopez, D. S. (1995). *Curators of the Buddha: The study of Buddhism under colonialism*. University of Chicago Press.

Ñāṇamoli, B., & Bodhi, B. (Trans.). (1995). The middle length discourses of the Buddha: A translation of the Majjhima Nikāya. Wisdom Publications.

Rhys Davids, T. W., & Woodward, F. L. (Trans.). (1915). Udāna: Verses of uplift. Pali Text Society.

Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.